

Selkokielen strategia

2014–2018

päivitetty 2016

Sisällys

Alkusanat

Selkokielen strategian päätavoitteet

1. Taustaa selkokielen strategialle

- 1.1. Selkokielen tarve kasvaa**
- 1.2. Syrjäytyminen liittyy myös kieleen**
- 1.3. Selkokielestä hyötyvät monenlaiset ihmiset**
- 1.4. Selkeä yleiskieli, selkokieli ja selkosuomi**
- 1.5. Kansainvälinen työ selkokielen edistämiseksi**
- 1.6. Selkokieltä edistävät tahot Suomessa**

2. Strategiset tavoitteet selkokielen edistämiseksi 2014–2018

- 2.1. Ajankohtaistiedon välitys ja selkokielineen media**
- 2.2. Selkokieli julkisissa palveluissa sekä viranomaisten ja yritysten viestinnässä**
- 2.3. Selkokirjallisuus ja kulttuurin saavutettavuus**
- 2.4. Selkokielen kehittäminen ja tutkimus**
- 2.5. Selkokieleen liittyvät palvelut**
- 2.6. Selkokieli eri ammattiryhmien koulutuksessa**

3. Strategian toteutumisen seuranta

Alkusanat

Selkokielen strategian tavoitteena on ohjata selkokielen kehittämistä ja käytännön toimia, joilla turvataan selkokieltä tarvitsevien ihmisten oikeus saada tietoa ja kielellistä tukea. Strategiassa esitetään ne toimenpiteet, joiden avulla selkokielen ja selkoaineistojen kehitystyötä on Suomessa suunnattava seuraavien neljän vuoden aikana eli vuoteen 2018 asti. Toimenpiteiden on tarkoitus vahvistaa selkokielen asemaa Suomessa yhtenä kielen muotona ja vakiinnuttaa selkoaineistojen tuottaminen valtakunnallisesti. Samalla strategia antaa selkokielen käyttöä koskevat perusohjeet viranomaisille, selkokielen kohderyhmien kanssa työskenteleville ammattilaisille sekä selkokieltä edistäville tahoille.

Strategia on laadittu vuonna 2014 ja sitä on päivitetty vuonna 2016. Päivityksessä strategian päätavoitteet ovat jonkin verran muuttuneet aikaisemmasta. Uusilla päätavoitteilla pyritään vastaamaan ennen kaikkea Suomen muuttuneeseen maahanmuuttotilanteeseen, jonka myötä selkokielen tarve on kasvanut. Tavoitteissa korostetaan myös selkokielen asemaa osana lainsäädännön edellyttämää hyvän virkakielen käyttöä sekä yhteiskunnan digitalisoitumisen vaikutuksia selkokielen tarvitsijoiden kannalta. Päätavoitteissa ovat edelleen mukana viranomaisten vastuun korostaminen selkokielisten aineistojen tuottamisessa sekä selkokoulutusten järjestämiseen liittyvän vastuun jakaminen usealle taholle.

Tämän strategian toteuttajia on useita. Monella eri taholla on vastuuta ja asiantuntemusta tuottaa selkokielisiä aineistoja ja kehittää selkokieltä, parantaa selkokielen asemaa sekä edistää sen tutkimusta ja opetusta Suomessa. Esimerkiksi viranomaiset, järjestöt ja oppilaitokset voivat omalla toiminnallaan edistää selkokielen käyttöä. Tämän strategian toimenpiteissä on pyritty mainitsemaan taho, jonka toivotaan tai edellytetään toimivan asian toteuttamiseksi, jos sellainen taho on nimettävissä.

Eriyinen vastuu selkotoiminnasta on Selkokeskuksella, joka toimii valtakunnallisesti selkosuomen edistämiseksi. Selkokeskuksella selkokielen asiantuntijana on parhaat mahdollisuudet vaikuttaa strategisten tavoitteiden toteuttamiseen, tehdä aloitteita ja ajaa muutoksia. Kehitysvammaliiton yhteydessä toimiva Selkokeskus on kuitenkin pieni asiantuntijakeskus, jolla ei ole viranomaisasemaa. Laajojen rakenteellisten muutosten aikaansaamiseksi Suomessa tarvitaan kielen asiantuntijoiden osaamista, viranomaisten ja poliittisten vaikuttajien tukea sekä laajaa järjestöjen ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä. Tätä yhteistyötä tekee selkokielen neuvottelukunta, jota Selkokeskus koordinoi.

Tämä strategia koskee pääosin suomenkielistä selkotoimintaa. Suomessa julkaistaan selkoaineistoja myös ruotsiksi, ja osa tässä strategiassa esitetyistä toimenpiteistä koskee sekä suomen että ruotsin kieltä. Selkoruotsin kehittämisestä vastaa Suomessa FDUV:n (Förbundet De Utvecklingsstördas Väl) LL-Center.

Selkokieli nostetaan esille myös vuonna 2014 julkaistussa Hyvän virkakielen toimintaohjelmassa¹, jossa esitetään keinoja edistää selkeää, asiallista ja ymmärrettävää viranomaisviestintää. Selkokielen strategia ja virkakielen toimintaohjelma tukevat toisiaan ja ilmaisevat yhteisen tavoitteen parantaa kaikkien kansalaisten tiedonsaamista.

Strategia on kirjoitettu yleiskielellä.

Selkokielen strategian päätavoitteet

Selkokielen strategian päivitetty versio sisältää 42 toimenpide-ehdotusta, joiden tavoitteena on edistää selkokielen käyttöä Suomessa. Näistä selkokielen neuvottelukunta on valinnut seuraavat viisi strategian päätavoitteiksi:

Selkokielisten aineistojen tuottaminen maahanmuuttajien kotoutumisen tueksi

(Toimenpide-ehdotus 6)

Selkokielen aseman vahvistaminen osana kotimaista lainsäädäntöä

(Toimenpide-ehdotukset 7 ja 13)

Digitalisoitumisen mahdollisuudet ja uhat selkokieltä tarvitsevien kannalta

(Toimenpide-ehdotus 17)

Viranomaisten vastuu selkokielisten aineistojen tuottamisessa

(Toimenpide-ehdotus 10)

Vastuu selkokoulutusten järjestämisestä

(Toimenpide-ehdotus 36)

---

¹ Hyvän virkakielen toimintaohjelma, Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:2 / Handlingsprogram för klarspråk på myndigheterna, Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2014:3.

1. Taustaa selkokielen strategialle

Selkokielen käyttöä tulee edistää, sillä se vaikuttaa selkokieltä tarvitsevien ihmisten mahdollisuuteen

- saada tietoa ympäröivästä yhteiskunnasta
- osallistua ja toimia aktiivisesti yhteiskunnan jäsenenä
- hoitaa itse omia asioitaan ja elää itsenäisesti
- lukea ja saada lukuelämyksiä.

Selkokielisten palveluiden edistämällä on myös taloudellisia vaikutuksia. Kun viranomaisen tiedottaa palvelusta tai päätöksistään selkokielellä, vältetään turhia yhteydenottoja ja asiakaspalvelun ruuhkautumista. Kielellisten vaikeuksien vuoksi selkokieltä tarvitsevat ihmiset eivät useinkaan pysty käyttämään esimerkiksi verkkopalveluita, jos käytettävissä ei ole selkokielistä versiota sivustosta.

Selkokielisten kirjallisuuden ja lukutuen avulla voidaan vaikuttaa myös suomalaisten heikkenevään lukutaitoon ja lukuharrastukseen. Selkokirjat ja lukutuki madaltavat lukemisen kynnyksiä ja tuovat kirjalliset elämykset myös niiden ulottuville, joille lukeminen tuottaa vaikeuksia.

1.1. Selkokielen tarve kasvaa

Selkokielen tarpeen kasvuun on useita syitä. Suurin ja ajankohtaisin syy on Suomen nopeasti muuttunut maahanmuuttotilanne. Yhä useampi Suomessa asuva henkilö käyttää suomea toisena tai vieraana kielenä. Vaikka kielen oppimista pidetään yhtenä kotoutumisen päätavoitteista, kestää yleensä usean vuoden ajan ennen kuin kielitaito riittää esimerkiksi viranomaistekstien ymmärtämiseen, ammattiopinnoista selviytymiseen tai työllistymiseen. Suomeen muuttaa myös henkilöitä, jotka eivät pysty saavuttamaan tämän tason kielitaitoa esimerkiksi korkean iän tai vamman vuoksi. Usein valtion ja kuntien palvelut on suunniteltu vastaamaan äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkielisten henkilöiden tarpeisiin, eikä niissä oteta tarpeeksi huomioon maahanmuuttajien vasta kehityksessä olevaa suomen kielen taitoa.

Selkokielen tarpeen kasvu liittyy myös vammaisten henkilöiden laitosasumisen vähenemiseen. Yhä useammat vammaiset henkilöt ja mielenterveyskuntoutujat asuvat itsenäisesti tai tuetussa asumisessa. He toimivat yhteiskunnassa itsenäisesti ja tarvitsevat julkisia palveluita kuten muutkin kansalaiset, mutta palvelut ja tiedotus eivät aina ota huomioon heidän kielellisiä erityistarpeitaan.

Yksi syy selkokielen tarpeen kasvuun on Suomen ikärakenne. Vanhuksia on Suomessa yhä enemmän. Suuri osa ikäihmisistä elää aktiivista elämää ja käyttää julkisia palveluita muiden kansalaisten tapaan. Samaan aikaan kasvaa kuitenkin niiden ikäihmisten määrä, jotka tarvitsevat apua ja tukea tiedonsaamiseen ja palveluiden käyttämiseen. Hyvin iäkkäiden ja muistisairaiden henkilöiden alentunut kyky omaksua uutta tietoa ja käyttää digitaalisia palveluita voi heikentää heidän mahdollisuuksiaan asua itsenäisesti ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Nämä yhteiskunnan muutokset vaativat sekä viranomaisilta että monien alojen ammattilaisilta uutta asennoitumista ja osaamista. Palveluiden järjestämisessä on otettava paremmin huomioon ne Suomessa asuvat ihmiset, joita yleiskieliset palvelut ja viestintä eivät tavoita. Ihminen, jolle viestintää suunnataan tai jota asiakaspalvelun tiskillä palvelee, ei välttämättä tunne suomen kielen perussanastoa tai hallitse sen tavallisia rakenteita. Siitä huolimatta hänen on asioitava viranomaisten kanssa ja järjestettävä itsenäisesti omia asioitaan kuten muidenkin. Hän saattaa tarvita asiakaspalvelua kasvokkain, selkokielisiä verkkopalveluita, erityistä selkeyttämistä esimerkiksi selkokielen, kuvien tai tukiviittomien muodossa, asioiden toistamista tai selittämistä usealla tavalla tai teknisiä apuvälineitä ymmärtämisen tukena. Viranomaisiin ja eri alojen ammattilaisiin kohdistuvat muutosvaatimukset koskevat sekä selkeän yleiskielen että selkokielen asemaa viranomaisviestinnässä.

1.2. Syrjäytyminen liittyy myös kieleen

Kielellinen syrjäytyminen on syrjäytymisen muoto, johon Suomessa on toistaiseksi kiinnitetty melko vähän huomiota. Suomalaisten menestys sekä nuorten että aikuisten kansainvälisissä lukutaitotutkimuksissa on jatkunut pitkään. Nyt kuitenkin useat tutkimukset osoittavat nuorten lukutaidon ja -innon heikentyneen Suomessa aivan viime vuosina². Yhä suuremmalla osalla suomalaisista nuorista on vaikeuksia selviytyä toisen asteen opinnoista ja työelämästä heikon lukutaidon vuoksi. Lukuharrastus on vähentynyt, mikä näkyy myös kirjamyynnin hiipumisena. Lukutaidon ääripäät eli huippulukijat ja heikosti lukevat nuoret ovat etääntyneet toisistaan.

Myös aikuisten kielelliseen syrjäytymiseen olisi kiinnitettävä enemmän huomiota. Kielen ja lukutaidon puutteita vahvistavat monien aikuisten heikot digitaidot. Kansainvälisessä PIAAC 2012 - aikuistutkimuksessa³ aikuisille vastaajille tarjottiin mahdollisuutta vastata kysymyksiin tietokoneen kautta, mutta yllättävästi lähes viidesosa tutkimukseen osallistuneista suomalaisista ei halunnut tehdä tehtäviä tietokoneella. Tämän tutkimuksen mukaan Suomessa on noin miljoona henkilöä, joille tietokoneen käyttö on hyvin vierasta.

Kielellisten taitojen puutteet vaikuttavat usein syrjäytymisen taustalla ja voivat vahvistaa syrjäytymiskierrettä. Kielellinen syrjäytyminen voi johtaa myös muunlaiseen syrjäytymiseen tilanteissa, joissa ihminen ei pysty hoitamaan asioitaan tai selviytymään arjestaan. Yhteiskunnan digitalisoituminen ja palveluiden siirtyminen verkkoon tuovat mukanaan uusia haasteita selkokieltä tarvitseville ihmisille. Selkokielisiä, saavutettavia verkkopalveluita on edelleen liian vähän tarpeeseen nähden. Kasvokkain tapahtuvan asiakaspalvelun väheneminen on ongelmallista etenkin iäkkäiden selkokielen tarvitsijoiden kannalta.

Myös työelämän uudet vaatimukset voivat lisätä kielellistä tukea tarvitsevien ihmisten syrjäytymisen vaaraa. Työelämässä tekstityö on vähitellen valtaamassa myös sellaisia aloja, joihin se ei ole aikaisemmin juuri kuulunut. Monissa töissä, joissa ammattitaito on vahvasti sidoksissa

² Välijärvi ja Kupari, 2015: Pisa. Millä eväillä uuteen nousuun? Pisa 2012 tutkimustuloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:6.

³ Malin, Sulkunen ja Laine, 2013: PIAAC. Kansainvälisen aikuistutkimuksen 2012 ensituloksia.

käytännön osaamiseen, edellytetään nykyisin teoreettista ajattelua ja tekstien kirjoittamista⁴. Esimerkiksi Kotimaisten kielten keskuksen hankkeessa selvisi, että suuri osa päiväkotien työntekijöistä käytti viikossa vajaan päivän verran aikaa tekstitöihin⁵. Työelämän teksteiltä myös vaaditaan yhä enemmän, kun eri ammattialat kehittyvät ja kansainvälistyvät⁶. Teksteissä on yhä useammin käytettävä tiettyä terminologiaa ja alalle ominaisia ilmaisutapoja sekä muotoiltava ne tavalla, joka edellyttää ammattimaista kirjoitustaitoa. Selkokieltä tarvitsevan henkilön on vaikea täyttää näitä uusia työelämän vaatimuksia.

1.3. Selkokielestä hyötyvät monenlaiset ihmiset

Selkokeskuksen arvion (2014) mukaan selkokieltä tarvitsee Suomessa 430 000–650 000 henkilöä eli 8–12 % väestöstä⁷. Tässä arvioissa ei ole otettu huomioon vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden määrän kasvua. Selkokielestä tietyissä tilanteissa tai ajoittain hyötyviä ihmisiä on noin 20–25 % väestöstä.

Selkokielen tarve vaihtelee eri ikäkausina:

- lapset ja nuoret 8–12 %
- työkäiset 6–10 %
- yli 65-vuotiaat yli 15–20 %.

Selkokieltä tarvitsevat ihmiset jaetaan Suomessa kolmeen ryhmään kielellisten vaikeuksien taustalla olevien syiden mukaan. Selkokielestä voivat hyötyä ihmiset,

- 1) joiden kielivaikkeudet johtuvat synnynnäisistä poikkeamista aivojen kielenkäsittelyn neurobiologisissa järjestelmissä (esimerkiksi kehitysvammaiset tai autismin kirjoon kuuluvat ihmiset sekä henkilöt, joilla on kielellinen erityisvaikeus)
- 2) jotka ovat sairauden tai vamman vuoksi menettäneet aikaisempia kielellisiä taitojaan (esimerkiksi muistisairaat tai afaattiset henkilöt)
- 3) joiden kielitaidon puute on (todennäköisesti) väliaikaista ja joilla on käytössään jokin muu toimiva kommunikointikeino (esimerkiksi suomen kieltä opiskelevat maahanmuuttajat tai viittomakieliset).⁸

1.4. Selkeä yleiskieli, selkokieli ja selkosuomi

Selkokieli-sana otettiin Suomessa käyttöön suomen kielen lautakunnan suosituksesta vuonna 1978⁹. Sekä Kotimaisten kielten keskus että Selkokeskus korostavat, että selkeä yleiskieli ja selkokieli eroavat toisistaan. Kotimaisten kielten keskus toteaa erosta seuraavasti:

⁴ Tekstien muuttuneesta merkityksestä suomalaisten työelämässä ks. Tiililä 2011: 164–168; Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2001.

⁵ Pyhäniemi, 2010 (Kielikello 1/2010).

⁶ Suomen kielen tulevaisuus, 2009: 39.

⁷ <http://selkokeskus.fi/selkokieli/tarvearvio/>.

⁸ Leskelä ja Lindholm, 2012.

⁹ Selkokielen historiasta Suomessa ks. Virtanen, 2006: 87–88.

Selkokieli on kieltä, joka on muotoiltu esimerkiksi kehitysvammaisten tai suomen kieltä opettelevien maahanmuuttajien tarpeisiin. Se on siis muuta kuin tavallinen, selkeä yleiskieli, johon virkakieltä huoltamalla pyritään. Sekä selkokieleen että selkeään kieleen pyrittäessä kiinnitetään kuitenkin huomiota samantyyppisiin seikkoihin: tekstin näkökulmaan, sanojen ymmärrettävyyteen, virkkeiden ja lauseiden rakenteisiin ja tekstin ulkoasuun. Selkeä yleiskieli on hyvä pohja selkotekstin laatijoille.¹⁰

Suomessa selkokielen kehittämisestä ja määrittelystä on vastannut Selkokeskus. Nykyinen selkokielen määritelmä lähtee yleiskielen määritelmästä ja korostaa selkokielen merkitystä erityisryhmille suunnattuna kielimuotona. Selkokeskus määrittelee selkokielen seuraavasti:

Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä.¹¹

Kotimaisten kielten keskuksen mukaan yleiskieli on kieliyhteisön eri ikä- ja ammattiryhmille yhteinen kielimuoto, joka on muotoasultaan kirjakielen normien mukaista, käyttää yleisesti tunnetuksi tiedettyä sanastoa (tai ainakin selittää käyttämänsä erikoistermit) ja on virkerakenteeltaan yksinkertaista. Yleiskieli sisältää siis vaatimuksen yleisesti tutusta sanastosta ja yksinkertaisesta virkerakenteesta. Selkokielen tulisi tähän rinnastettuna olla vielä yksinkertaisempaa.

Selkokieleen viitataan nykyisin usein myös sanalla *selkosuomi*¹². Selkosuomi on käsitteenä selkokieltä tarkempi, sillä se viittaa yhteen suomen kielen muotoon eikä omaan kieleen. Esimerkiksi selkoverkkosivujen kielivalikoissa selkosuomi on monille selkokieltä tarvitseville helpompi ymmärtää kuin selkokieli. Todennäköisesti käsite *selkosuomi* yleistyy tulevaisuudessa. Toisaalta selkosuomella on vaikea viitata selkokieleen silloin, kun kyse on kielen yksinkertaistetusta rekisteristä yleisemmin, kielestä riippumatta.

Myös monissa muissa kielissä selkeä yleiskieli ja selkokieli erotetaan tosistaan. Ruotsin kielessä selkeään yleiskieleen viitataan käsitteellä *klarspråk* ja selkokieleen *lättläst*. Englannissa selkeä yleiskieli on *plain language* ja selkokieli *easy to read*. Selkeän yleiskielen edistämiseksi on perustettu vuonna 1993 oma maailmanlaajuinen organisaatio Plain Language Association International (PLAIN)¹³. Selkokieltä edistämään on perustettu kansainvälinen ETR-verkosto¹⁴, mutta sen toiminta on ollut hajanaista.

Selkoaineistojen tunnistamiseksi ja selkokielisyyden laadun takeeksi Suomessa on käytössä selkotunnus, jonka myöntämisestä eri aineistoille vastaa Selkokeskus. Selkotunnus on ilmainen, ja

¹⁰ www.kotus.fi.

¹¹ Selkokielen määritelmästä tarkemmin ks. Leskelä & Virtanen, 2006: 7–8; Virtanen, 2009: 17; Kulkki-Nieminen, 2010: 27–32.

¹² Vastaavasti ruotsin kielen osalta *selkoruotsi*.

¹³ www.plainlanguagenetwork.org/

¹⁴ www.easytoread-network.org/

sitä voivat hakea kaikki tahot, jotka Suomessa tuottavat selkoaineistoja. Kaikille avoin selkotunnusjärjestelmä on kansainvälisesti ainutlaatuinen.

1.5. Kansainvälinen työ selkokielen edistämiseksi

Selkokielen tarpeen kasvuun on havahduttu monissa Euroopan maissa viime vuosina. Pohjoismaissa selkokieltä on kehitetty ja edistetty jo vuosikymmenien ajan, mutta esimerkiksi monissa Itä-Euroopan maissa selkokieli on suhteellisen uusi asia.

Eri maissa selkokieltä on lähestytty eri näkökulmista. Osa näkee selkokielen kielimuotona, jonka avulla pyritään parantamaan vammaisten ihmisten osallisuutta. Osassa maista selkokielen nähdään auttavan etenkin maahanmuuttajien kotoutumista ja kielenoppimista. Pohjoismaissa on perinteisesti ollut vallalla ajatus, että selkokielestä voivat hyötyä monenlaiset ihmiset, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Erilaiset näkökulmat korostuvat myös kansainvälisessä yhteistyössä, kun selkokielelle haetaan kaikille sopivaa määritelmää ja kriteerejä. Erityisesti selkokielen erottaminen selkeästä yleiskielestä on herättänyt keskustelua. Esimerkiksi Saksassa selkokieli (*Leichte Sprache*) halutaan erottaa helposta yleiskielestä (*Einfache Sprache*) ja standardoida tiukasti ennen kaikkea kehitysvammaisille henkilöille suunnatuksi kielimuodoksi.

Toistaiseksi Ruotsi on ainoa maa, jossa selkokielen edistäminen on osa viranomaistoimintaa. Muualla selkokieli on osa eri ryhmien etujärjestöjen, yritysten, oppilaitosten ja tutkimuslaitosten toimintaa. Kansainvälistä selkotoimintaa leimaakin hajanaisuus ja erilaiset intressiritiriidat. Etujärjestön toiminnassa saattavat korostua jonkin selkokieltä tarvitsevan ryhmän intressit, jolloin muiden ryhmien kannalta tärkeät alueet voivat jäädä syrjään. Yrityksen kannalta taas on olennaista löytää taloudellisesti kannattava pohja toiminnalle. Tällöin selkokieltä tarvitsevien ihmisten kokonaisuus ei välttämättä tule huomioiduksi. Tärkeä olisikin saada määriteltyä, kenen vastuulla ja millä auktoriteetilla selkokieltä kehitetään ja edistetään sekä tavoitella yhteistyötä eri lähtökohdista huolimatta.

Myös selkokielen tutkimus on asia, jota kannattaisi edistää yhdessä muiden maiden kanssa ja kansainvälisillä tutkimushankkeilla. Tällä hetkellä saksankielisissä maissa selkokielen lingvistinen tutkimus etenee vauhdikkaasti, ja erilaisia teoreettisia lähestymistapoja on kehitteillä. Myös Suomessa selkokielen tutkimus on viriämässä muun muassa Helsingin ja Jyväskylän yliopistoissa. Tutkimusintressit eivät aina ole samoja, joita selkokieltä käytännön toiminnassa edistävät tahot pitävät olennaisina. Kaikissa maissa on tarvetta hankkeille, joissa yhdistyvät teoreettinen ja käytännöllinen kehittämistyö. Pohjoismaiden käytännönläheiselle, vuosikymmeniä kestäneelle selkokielen kehitystyölle on tässä yhteistyössä varmasti käyttöä.

1.6. Selkokieltä edistävät tahot Suomessa

Tällä hetkellä Suomessa on vasta muutamia tahoja, joiden päätehtävänä on edistää selkokieltä tai tuottaa selkoaineistoja. Nämä tahot ovat Selkokeskus, joka koordinoi selkotoimintaa Suomessa, Yleisradio, joka tuottaa päivittäisiä selkosuomeksi, sekä selkokielineen aikakauslehti Leija. Ruotsinkielisellä puolella selkotoiminnasta vastaa LL-Center.

Selkokeskus on Kehitysvammaliiton yhteydessä toimiva selkokielen asiantuntijakeskus, jonka tavoitteena on edistää selkokielistä tietoa, tiedotusta ja kulttuuria. Selkokeskus on Suomessa päätoimija selkokieleen liittyvissä yhteistyöhankkeissa viranomaisten ja järjestötoimijoiden kanssa ja tuottaa vuosittain selkokielistä materiaalia selkokieltä tarvitseville ihmisryhmille. Selkokeskus vastaa selkokielen teorian kehittämisestä, myöntää selkotunnuksen selkokielisille teksteille, järjestää selkokieleen liittyvää koulutusta sekä tarjoaa selkotekstien muokkauspalveluita. Selkokeskuksella on myös keskeinen rooli selkokieleen ja selkoaineistoihin liittyvässä tiedottamisessa sekä selkotoimintaa koskevien aloitteiden tekemisessä.

Selkokeskuksen toiminnan tukena on selkokielen neuvottelukunta, johon 43 eri tahoa on nimennyt edustajansa. Edustajia on muun muassa eri hallinnonaloilta, valtion laitoksista, järjestöistä, oppilaitoksista sekä korkeakouluista ja yliopistoista.

Selkokeskus on kouluttanut 30 ihmisen asiantuntijajoukon, joka mukauttaa tekstejä selkokielelle sekä toimii kouluttajina eri tilaisuuksissa.

Selkokeskus julkaisee Selkosanomat-uutislehteä printtinä ja verkkolehtenä sekä yhteistyössä LL-Centerin kanssa lehden ruotsinkielistä sisarjulkaisua LL-Bladetia.

Selkokeskuksen yhteydessä toimii selkokirjatyöryhmä, joka myöntää vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää valtion selkokirjallisuuden tukea selkokirjojen tekijöille.

Yle Uutiset selkosuomeksi on uutislähetys kaikille, jotka eivät pysty seuraamaan yleiskielisiä uutisia. Yle Uutiset selkosuomeksi lähetetään joka arkipäivä tv-kanavalla TV1 ja joka päivä radiokanavalla Yle Radio Suomi. Lähetykset ovat katsottavissa ja kuunneltavissa myös verkossa. Yle Uutiset selkosuomeksi -verkkosivuilla on myös muuta selkokielistä materiaalia. Lähetysten avulla Yle Uutisten keskeinen sisältö tavoittaa myös selkokieltä tarvitsevan yleisön.

LL-Center, joka toimii FDUV:n (Förbundet De Utvecklingsstördas Väl) yhteydessä, tuottaa ja edistää ruotsinkielistä selkokieltä Suomessa. LL-Center julkaisee Selkosanomien sisarlehteä LL-Bladet-uutislehteä yhteistyössä Selkokeskuksen kanssa. Selkokeskus myöntää selkotunnuksen ruotsinkielisille teksteille yhteistyössä LL-Centerin kanssa. LL-Center järjestää myös selkokieleen liittyvää koulutusta ja tarjoaa selkotekstien muokkauspalveluita. Lisäksi LL-Center edistää ja kehittää lukutukitoimintaa vanhus- ja kehitysvammahuollossa. LL-Centerissä lukutukitoiminnalla on vuodesta 2016 vakiintunut rooli. LL-Center seuraa ruotsinkielisen selkokielen kehitystä Ruotsissa.

Leija on kehitysvammaisten nuorten ja aikuisten selkokielineen aikakauslehti, joka on ilmestynyt vuodesta 1983 lähtien. Kuusi kertaa vuodessa ilmestyvää lehteä julkaisee Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Leijan kautta kehitysvammaiset ihmiset saavat esille myös omia ajatuksiaan ja näkökulmiaan. Lehdestä lukijat saavat tietoa uusista selkojulkaisuista ja palveluista, jotka ovat saatavilla selkosuomeksi. Lehdestä aiotaan julkaista opetus- ja kulttuuriministeriön tuella myös kokeiluluonteinen verkkoversio.

Kotimaisten kielten keskus

Kotimaisten kielten keskus eli Kotus on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen asiantuntijalaitos. Kotuksen pääasialliset tehtävät ovat suomen ja ruotsin kielenhuolto, sanakirjatyö ja näihin liittyvä tutkimus. Kotus keskittyy hyvän yleiskielen edistämiseen, mutta tällä työllä on monenlaisia yhtymäkohtia selkokielityöhön. Virkakielityöryhmän (2013) ja virkakielikampanjan (2014–2015) myötä yhteistyö Selkokeskuksen kanssa on entisestään syventynyt. Kotus on ottamassa (2016) selkokielen myös osaksi koulutustarjontaansa.

Kansalaisjärjestöt

Monet järjestöt tuottavat ajoittain selkokielistä materiaalia omille kohderyhmilleen, esimerkiksi selkokielisiä esitteitä tai oppaita tai selkokielistä verkkomateriaalia. Järjestöjen materiaalit on suunnattu erityisesti eri vammaisryhmien, vanhusten ja maahanmuuttajien tarpeisiin.

Yliopistot ja tutkimuslaitokset

Helsingin yliopiston edustus Selkokielen neuvottelukunnassa keskittyy kielentutkimukseen, jota tehdään yliopistolla kahdella laitoksella. Nykykielten laitoksella tutkitaan kieliä, joita puhutaan Euroopassa (ja muuallakin maailmassa), ja niillä kirjoitettua kirjallisuutta. Lisäksi laitoksella kehitetään kielitieteen, käännöstieteen, kieliteknologian ja kirjallisuudentutkimuksen yleistä teoriaa. Laitos on kansainvälisesti tunnettu tutkijoiden yhteisö, ja se toimii tieteenalansa näkyvänä vaikuttajana suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos on valtakunnallisesti laajin ja monipuolisin suomen, ruotsin sekä niiden sukukielten ja näillä kielillä kirjoitetun kirjallisuuden tutkimuksen ja yliopisto-opetuksen keskus. Kansainvälisesti se on merkittävä fennougristiikan ja nordistiikan keskus sekä maailman suurin suomen kielen ja kirjallisuuden tutkimuksen ja yliopisto-opetuksen keskittymä. – Yliopistoyhteistyön tavoite on vahvistaa selkokielen tutkimusta ja tukea suomen ja ruotsin pääaineopiskelijoiden erikoistumista selkokielen asiantuntijoiksi.

Jyväskylän yliopistossa selkokielen käyttö, opetus ja tutkimus liittyy vahvuusalueisiin oppiminen, opetusta ja kehitystä tukevat kasvu- ja oppimisympäristöt sekä kielet, kulttuuri ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa. Erityisopettajakoulutuksessa on selkokielestä systemaattista opetusta ja opiskelijat tutustuvat selkomateriaaleihin. Jyväskylän yliopistossa pyritään selkokielen edistämisen avulla saamaan kansainvälinen henkilöstö ja opiskelijat osaksi suomalaista työ- ja opiskeluyhteisöä. Suomen kielen oppiaineessa on ohjattu opiskelijoita tarkastelemaan selkokielen käyttöä ja käytettävyyttä etenkin toisen kielen oppijoiden näkökulmasta. Kielikampuksella on useita tutkimuslinjoja, jotka liittyvät maahanmuuttajien kielitaidon kehittymiseen ja kehittyvän kielitaidon käyttöön työ- ja muissa yhteisöissä. Tutkimukseen liittyy myös materiaalien tuottamista ja koulutusta.

Avoin hallinto / VM

Avoimen hallinnon toimintaohjelman toimeenpanoa koordinoi Suomessa valtiovarainministeriö. Ohjelma on osa kansainvälistä Open Government Partnership -kumppanuusohjelmaa, johon Suomi liittyi vuonna 2013. Meneillään on toinen toimikausi vuosille 2015–2017. Nykyisen ohjelman tavoitteena on avoin, vastuullinen ja osallisuutta edistävä hallinto. Sen sisältämät toimenpiteet on ryhmitelty neljän pääotsikon alle: selkeä hallinto, hallinto mahdollistajana, avoin toiminta ja lasten ja nuorten sekä ikääntyvien osallisuus. Keskeinen osa selkeää hallintoa on selkeä kieli, ja yksi sen

konkreettisista tavoitteista on, että viranomaiset ja kunnat tarjoavat materiaalia myös selkokielellä. Osana toimeenpanon seuranta avoinhallinto.fi-sivustolle on koottu tietoa vuosina 2015–2016 julkaistuista selkokielisistä aineistoista. Tavoitteena on päivittää lista myös vuonna 2017.

Infopankki.fi

Infopankki on monikielinen verkkosivusto, joka kokoaa yhteen tärkeää tietoa Suomeen muuttoa suunnittelevalle tai täällä jo asuvalle henkilölle. Infopankista käyttäjä löytää luotettavaa ja ajantasaista tietoa Suomeen muutosta, työstä, opiskelusta, asumisesta, koulutuksesta, terveydestä, perheestä, ongelmatilanteista ja vapaa-ajasta. Infopankki-sivustoa ylläpitää Helsingin kaupunki, ja toimintaa rahoittavat työ- ja elinkeinoministeriö, Kela, opetus- ja kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, Verohallinto ja palveluun liittyneet yhteistyökunnat. Infopankin sivuilla ei ole selkokielistä osiota, mutta sivuston suomenkielisillä sivuilla kiinnitetään paljon huomiota sanastoon ja kielen rakenteisiin, jotta tekstit olisivat ymmärrettäviä myös silloin, kun suomi ei ole äidinkieli.

Kirjastot

Kirjastoilla on tärkeä tehtävä selkokirjojen välittämisessä lukijoille. Ohjeita selkokielen ja selkokirjojen esille tuomiseen kirjastoissa on kirjattu Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositukseen.¹⁵

Celia on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijakeskus, joka tukee yhdenvertaisuutta lukemisessa ja oppimisessa. Celia tuottaa ja välittää kirjallisuutta saavutettavassa muodossa, mm. äänikirjoina ja pistekirjoina, yhteistyössä kirjastojen ja kustantajien kanssa. Celia tuottaa suurimman osan julkaistavista selkokirjoista omaan kokoelmaansa äänikirjoina. Selkokirjoja tuotetaan myös pistekirjoiksi. Lisäksi Celia edistää muuta saavutettavaa kirjallisuutta muun muassa tarjoamalla ohjeistusta ja neuvoja kustantajille äänikirjojen ja saavutettavien e-kirjojen tuottamisessa. Saavutettavilla e-kirjoilla tarkoitetaan e-kirjoja, joiden koko sisältö on saavutettavissa ja luettavissa apuvälineiden avulla. Celia on osa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala.

Kustantajat

Selkokirjallisuuden julkaisemisen, kehittämisen ja levittämisen kannalta keskeisiä toimijoita ovat selkokielisiä kauno- ja tietokirjoja julkaisevat kustantamot. Selkokirjallisuutta kustantavat pääasiassa Oppimateriaalikeskus Opikse ja Avain sekä muutamat muut pienet kustantamot. Ruotsinkielistä selkokirjallisuutta kustantavat Lärums-Förlaget sekä Lecti Book Studio.

Kaupalliset yritykset

Kaupallisten yritysten ja etenkin valtakunnallisesti toimivien suuryritysten asiakkaina on myös selkokieltä tarvitsevia ihmisiä. Toistaiseksi vain muutama yritys on tuottanut selkokielistä aineistoa osana omaa tiedotustaan.

Valtion ja kunnan viranomaiset

Myös monet viranomaiset edistävät toiminnassaan selkokielisten materiaalien tuotantoa, tiedottavat toiminnastaan selkokielellä ja tukevat selkokielen kehittämistä tai sen opettamista.

¹⁵ Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus. Suomen Kuntaliitto, 2016.

Useat tahot ottavat toiminnassaan huomioon selkokieltä tarvitsevat ryhmät ja suuntaavat resursseja selkokielen pitämiseen mukana toiminnassaan. Esimerkiksi oikeusministeriö on julkaissut jo useiden vuosien ajan selkokielistä aineistoa vaaleista ja äänestämisestä. Kela tuottaa jatkuvasti tietoa etuuksistaan selkokielellä. Satakunnan sairaanhoitopiiri on julkaissut laajat selkokielistä sivut sekä potilasohjeita selkokielellä. Pääkaupunkiseudun kaupungit edistävät selkokieltä ylläpitämällä laajaa selkosivustoa Helsinginseutu.fi:ssä.

2. Selkokielen edistämisen strategiset tavoitteet 2014–2018

Seuraavassa esitellään ne tavoitteet ja toimenpiteet, joiden avulla voidaan edistää selkokielen asemaa ja selkoaineistojen vakiintumista Suomessa. Toimenpiteet eivät ole tärkeysjärjestyksessä, vaan ne esitellään teemoittain. Toimenpiteet koskevat useita eri tahoja: Selkokeskusta, LL-Centeriä, muita selkotoimijoita, valtion ja kuntien viranomaisia, valtion laitoksia, yliopistoja ja korkeakouluja, oppilaitoksia, järjestöjä ja yrityksiä. Kaikkia toimenpiteitä yhdistää pyrkimys varmistaa selkokieltä tarvitsevien henkilöiden mahdollisuus saada tietoa ja kokemuksia ymmärrettävällä kielellä sekä lisätä heidän edellytyksiään osallistua tasavertaisesti yhteiskunnan toimintaan.

2.1. Ajankohtaistiedon välitys ja selkokieline media

Kielelliset vaikeudet ovat usein este selkokieltä tarvitsevan ihmisen tiedonsaamiselle. Nyky-yhteiskunnassa tiedon tarjonta on runsasta, mutta tieto on hajallaan monessa paikassa. Kotimaan ja maailman tapahtumien seuraaminen ja ymmärtäminen on monille selkokieltä tarvitseville ihmisille hyvin hankalaa. Uutiskieli on usein vaikeaa, ja lisäksi uutisissa käsitellään monesti mutkikkaita tapahtumaketjuja, joiden ymmärtäminen vaatii taustatietoa aihepiiristä sekä asian pidempää seuraamista. Hajanaiset taustatiedot vaikeuttavat usein selkokieltä tarvitsevien ihmisten uutisten ymmärtämistä. Maahanmuuttajataustaiset henkilöt etsivät ajankohtaistietoa usein omankielisistä uutisista, jos sellaisia on saatavilla. Tällöin heiltä jää kuulematta pääosa Suomea koskevista ja kotoutumista tukevista uutisista.

Tällä hetkellä selkokieltä tarvitsevien ihmisten ajankohtaistiedon saaminen on Ylen selkokielisten tv- ja radiouutisten sekä Selkokeskuksen Selkosanomien ja LL-Bladetin varassa. Ruotsinkielistä selkouutislähetystä ei ole. Leija on ainoa Suomessa ilmestyvä selkokieline aikakauslehti.

Selkosanomien on kaksi kertaa kuukaudessa ilmestyvä uutislehti, jossa kerrotaan kotimaan ja ulkomaiden ajankohtaisista tapahtumista, urheilusta, viihteestä ja kulttuurista. Lehti on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, ja sen lukijoina on laaja joukko selkokieltä tarvitsevia ihmisiä. Selkosanomien ilmestyy sekä painettuna lehtenä että ilmaisena verkkolehtenä osoitteessa www.selkosanomien.fi. Selkosanomien ruotsinkielinen sisarlehti on nimeltään **LL-Bladet**. Vuodesta 2014 lähtien myös LL-Bladet on ilmestynyt sekä painettuna lehtenä että ilmaisena verkkolehtenä.

Ylen selkokielisten tv- ja radiouutisten tehtävä on päivittäinen uutisseuranta selkokielellä. Uutisten avulla esimerkiksi suomea opiskelevat maahanmuuttajat pystyvät seuraamaan Suomen tapahtumia jo melko varhaisessa vaiheessa, mikä auttaa ja nopeuttaa kotoutumista. Samalla lähetykset tukevat suomen kielen oppimista.

Leija on kehitysvammaisille lukijoille suunnattu aikakauslehti. Monet lehden lukijat eivät vammansa takia pysty ymmärtämään yleiskielisiä viestejä, joten lehti on niin tiedonvälityksen, vertaistuen kuin voimaantumisenkin kanava.

Selkomedian käyttäjät siirtyvät hitaammin kuin muu väestö digitaalisten uutispalveluiden käyttäjiksi. Selkoperiaatteita noudattavia, digitaalisten jakelukanavien kautta levitettäviä sovelluksia ovat esimerkiksi videot, joita muutamia on kokeiltu Selkosanomien verkkolehdeissä ja Ylen selkouutisissa.

Ehdotetut toimenpiteet:

- 1. Järjestöjen on alettava tuottaa säännöllisesti tiedotusaineistoja tai uutiskirjeitä toiminnastaan, julkaisuistaan ja tapahtumistaan myös selkokielellä, jos niiden kohderyhmiin kuuluu selkokielen tarvitsijoita. Selkokielen neuvottelukunnan on suunnattava tiedotusta järjestöille selkokielen hyödyistä.**
- 2. Selkokielen ajankohtaistiedon välityksen toimintaresurssit ja kehittäminen on turvattava. Tällä hetkellä selkokielisestä ajankohtaistiedotuksesta vastaavat Suomessa selkokielinen uutislehti Selkosanommat / LL-Bladet, Yle Uutiset selkosuomeksi ja selkokielinen aikakauslehti Leija.**

Selkosanomien ja LL-Bladetin toiminta on turvattava ja resursseja lisättävä. Kehitysvammaliiton ja FDUV:n on suunnattava resursseja sekä painetun että verkossa julkaistavan uutislehden kehittämiseen.

Ylen selkokielisten uutislähetysten toiminta on turvattava ja resursseja lisättävä. Yleisradion on suunnattava resursseja myös selkouutislähetysten kehittämiseen. Yleisradion olisi huomioitava myös selkoruotsia tarvitsevien ihmisten tarpeet selkokielisessä uutisoinnissa.

Leija-lehden ilmestyminen ja resurssit on turvattava. On tärkeää, että lehti ilmestyy jatkossakin omana, itsenäisenä lehtenä eikä sitä yhdistetä yleiskielisiin aikakauslehtiin.

- 3. Selkokielen neuvottelukunta ehdottaa Ylelle viikoittaisen selkokielisen tv:n ajankohtaisohjelman perustamista selkokieltä tarvitseville yleisryhmille, jotta tärkeitä uutistapahtumia voidaan käsitellä perusteellisesti ja taustoittaen.**
- 4. Selkokielisen median tulee lisätä yhteistyötä ja pyrkiä yhdessä kehittämään selkokielistä uutisointia siten, että selkokieltä tarvitsevien ihmisten monenlaiset tarpeet tulevat huomioituiksi. Selkokielisen median yhteistyötä on suunnattava myös selkokielisten media-aineistojen testaamiseen, palautteen keräämiseen ja antamiseen sekä asiantuntija-arviointiin. Selkomedian yhteisenä lähtökohtana on selkokieltä tarvitsevien mediankäyttäjien tarpeet, toiveet ja näkökulmat.**

5. **Selkokielisessä ajankohtaistiedottamisessa on seurattava tekniikan ja uusien julkaisumuotojen kehittymistä ja tätä kautta avautuvia uusia mahdollisuuksia tuottaa uutistietoa selkokieltä tarvitseville ihmisille. Painotuotteiden lisäksi on tuotettava yhä enemmän digitaalisia aineistoja, joissa tiedon ymmärtämistä tuetaan esimerkiksi videoilla, muulla ääni- ja kuvatuella sekä interaktiivisilla osioilla.**

2.2. Selkokieli julkisissa palveluissa sekä viranomaisten ja yritysten viestinnässä

Selkokielisiä aineistoja julkisista palveluista sekä muusta toiminnastaan tuottavat muun muassa valtion ja kuntien viranomaiset virastoissa, oppilaitoksissa ja tutkimuslaitoksissa. Viime vuosina esimerkiksi Kela, THL, oikeusministeriö, opetushallitus, Kuntaliitto, Kuluttajavirasto ja Evira ovat tuottaneet selkoaineistoja. Myös yhä useammat kunnat ovat kiinnostuneet selkokielisestä viestinnästä maahanmuuttajamäärän kasvaessa. Yritykset sen sijaan tarjoavat edelleen hyvin vähän tietoa toiminnastaan ja palveluistaan selkokielellä.

Lainsäädäntö antaa jonkin verran taustatukea selkokielen edistämiseksi, vaikka selkokieltä ei laissa suoraan mainita. Ymmärrettävä viestintä on tarpeen ennen kaikkea niille ihmisryhmille, joilla on kielellisiä vaikeuksia, vaikka se ei välttämättä tarkoita selkokielen käyttöä.

Esimerkiksi *hallintolain* mukaan viranomaisella on velvollisuus tiedottaa, neuvoa ja opastaa kansalaista, ja viestinnässään viranomaisten edellytetään käyttävän asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä¹⁶. Yrityksillä ei ole samanlaisia kielenkäyttöön liittyviä velvoitteita kuin viranomaisilla, mutta niiden viestinnässä ja asiakaspalvelussa ymmärrettävyys ja saavutettavuus tukevat markkinointia ja tarjoavat mielikuvaetuja. Varsinkin suuryritysten asiakkaissa on entistä enemmän ihmisiä, joilla on kielellisiä vaikeuksia.

Yhdenvertaisuuslaki kuitenkin asettaa sekä viranomaisille että tavaroiden ja palveluiden tarjoajille velvollisuuden tehdä asiallisia ja kohtuullisia mukautuksia, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa ja saada yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita¹⁷.

Sosiaalihuollon asiakaslain mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä eri vaihtoehdot niin, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen¹⁸.

Laiassa potilaan asemasta ja oikeuksista sanotaan, että terveydenhuollon ammattihenkilön on annettava selvitys potilaalle hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja muista hoitoon liittyvistä asioista siten, että potilas riittävästi ymmärtää sen sisällön.¹⁹

¹⁶ Hallintolaki, 7 §, 8 § ja 9 §.

¹⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), 15 §.

¹⁸ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

¹⁹ Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992).

YK:n *Vammaisten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen* artiklat 9 ja 21 velvoittavat tiedonsaannin ja sananvapauden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Vammaissopimus on nyt osa Suomen lainsäädäntöä ja velvoittava.²⁰

Uusi *Suomen kirjastolaki* tulee voimaan vuoden 2017 alussa. Yleisten kirjastojen toiminnan järjestämistä koskevassa pykälässä 7 mainitaan, että sekä kirjastopalveluiden että kirjaston aineistojen tarjonnassa tulisi ottaa huomioon erityisryhmät, etenkin lukemisesteiset henkilöt.²¹

Selkokielen käyttö julkisissa palveluissa sekä viranomaisten ja yritysten viestinnässä on perusteltua, sillä se toteuttaa myönteisen erityiskohtelun periaatetta. Usein se myös säästää rahaa. Kun selkokieltä tarvitsevat henkilöt saavat tietoa ymmärrettävässä muodossa, he eivät jälkikäteen ota yhteyttä viranomaiseen tai ruuhkauta yrityksen asiakaspalvelua asian selvittämiseksi.

Eryteisesti viranomaisten ja suuryritysten tulisi pitää huolta siitä, että niiden **digitaalisissa palveluissa** olisi tarjolla myös selkokielisistä ja saavutettavia palveluita. Samalla myös selkosivustojen ajankohtaisuuteen ja päivittämiseen tulisi ohjata resursseja. Tulevaisuudessa yhä suurempi osa kaikkien kansalaisten käyttämistä palveluista siirtyy verkkoon. Lokakuussa 2016 EU:ssa päätettiin *julkisten toimijoiden digitaalisten palveluiden saavutettavuusdirektiivistä*, joka parantaa etenkin näkö- ja kuulovammaisten mahdollisuuksia verkon julkisten digitaalisten palveluiden käytössä. Direktiivissä ei mainita selkokieltä, mutta kansallisessa lainsäädännössä tästä voidaan säätää tarkemmin. Selkokielen käyttäjien kannalta on ratkaisevaa, pystyvätkö he käyttämään viranomaisten verkkosivuja ja verkkopalveluja vai eivät.²²

Yhteiskunnallisesti ajankohtainen tavoite on tukea ikäihmisten kotona asumista, maahanmuuttajien kotoutumista ja erityisryhmien itsenäistä elämää ja asumista. Näiden tavoitteiden saavuttamisen kannalta on tärkeää, että itsenäiseen elämään tukea tarvitseville on tarjolla perustietoa yhteiskunnan laeista, asetuksista, rakenteista ja toiminnasta, arjen kansalaistaidoista sekä valtion ja kuntien peruspalveluista.

Tällaista **perustietoa arjen kansalaistaidoista** ei useinkaan suunnata aikuisille, sillä lähtökohtaisesti ajatellaan, että tämä tieto opitaan kouluvuosien aikana. Erityisryhmien kohdalla näin ei kuitenkaan välttämättä ole tapahtunut, tai tieto on unohtunut siinä vaiheessa aikuiselämää, kun itsenäinen elämä tulee mahdolliseksi.

Ajankohtaista on myös tiedon saaminen sosiaali- ja terveyshuollon palvelurakenteen uudistamiseen liittyvistä asioista. Kansalaisten tulisi saada tietoa siitä jo valmisteluvaiheen aikana.

Kunnat järjestävät suuren osan asukkaiden arjessaan tarvitsemista peruspalveluista. Kuntalain mukaan kuntien on huolehdittava siitä, että asukkaat voivat osallistua kunnan toimintaan ja että he

²⁰ YK:n vammaisten oikeuksien sopimus, http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf.

²¹ Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi laiksi yleisistä kirjastoista.

²² EU:n direktiivi julkisten digitaalisten palveluiden saavutettavuudesta.

<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/adoption-directive-accessibility-sector-bodies-websites-and-mobile-apps>

saavat apua oma-aloitteiseen asioiden hoitoon. Kuntalaki velvoittaa kuntia myös huolehtimaan tiedottamisesta.²³

Kuntien verkkosivuilla on viime vuosina alettu ottaa huomioon asukkaat, jotka tarvitsevat tietoa palveluista eri kieliversioina. Suuremmissa kunnissa, joissa maahanmuuttajataustaista väestöä on paljon ja monista maista, selkokieline tiedotus saattaa olla tehokkaampi tapa viestiä kuntalaisille kuin kymmenien kalliiden kieliversioiden tuottaminen. Eri kieliversioiden ongelmana on myös se, että osassa maahanmuuttajakielistämme on useita ja toisistaan huomattavasti poikkeavia murteita. Käännöksissä on siksi otettava huomioon mahdolliset murre-erot. Lisäksi maahanmuuttajataustaisissa kuntalaisissa on henkilöitä, jotka ovat oppineet lukemaan ja kirjoittamaan vasta aikuisena suomeksi. He eivät näin ollen hallitse hyvin oman äidinkieltä kirjakieltä, joka saattaa pääosin olla vain koulutetun väestön käytössä. Edellä mainituissa tilanteissa selkokieline tiedotus kohtelee maahanmuuttajataustaisia henkilöitä yhdenvertaisesti.

Ehdotetut toimenpiteet:

- 6. Viranomaisten ja yleisiä palveluita tuottavien tahojen tulee tuottaa selkokielistä aineistoja maahanmuuttajien kotoutumisen tueksi.**
- 7. Selkokieli tulee ottaa huomioon niiden lakien tulkinnassa ja perusteluissa, joiden perusteella viranomaisilta vaaditaan selkeää ja ymmärrettävää kielenkäyttöä. Esimerkiksi yhdenvertaisuuslain tulkintaan tulee vaikuttaa niin, että lain toteutumisen katsotaan edellyttävän selkokielen käyttöä viestinnässä selkokielen käyttäjäryhmille.**
- 8. Tulee lisätä valtion ja kuntien viranomaisten tietoisuutta selkokielen mahdollisuuksista sekä sitä tarvitsevista ihmisistä. Selkokeskuksen sekä muiden koulutuspalveluita tarjoavien tahojen on edelleen tarjottava viranomaisille koulutusta ja neuvontaa selkokieleen liittyvissä asioissa.**
- 9. Viranomaisten tulee tehdä selvityksiä selkokielen tarpeesta ja selkokielen tiedottamisen tilasta eri hallinnonaloilla. Selvitysten perusteella selkokielistä tiedottamista voidaan kohdentaa oikeisiin kohteisiin.**
- 10. Viranomaisten tulee ottaa vastuu selkokielen tiedotusaineiston tuottamisesta suomeksi ja ruotsiksi. Kuntien ja valtion on esimerkiksi otettava selkokieli osaksi viestintäänsä ja kirjattava se viestintästrategiaansa. Sote-uudistuksen valmisteluvaiheen viestinnässä tulee ottaa huomioon selkokieltä tarvitsevat kansalaiset.**
- 11. Kunnissa on laadittava selkoviesticinnän toimenpideohjelma, jossa selvitetään kunnan alueella asuvat selkokieltä tarvitsevat ryhmät ja listataan ne palvelut, joita kunta näille ryhmille järjestää. Näistä palveluista kunnan pitää tiedottaa selkokielellä.²⁴**

²³ Kuntalaki, 27 ja 29 §.

²⁴ Kuntien selkoviesticinnän ohjeista, ks. Sainio, 2013.

12. Viranomaisten tulee varata selkoviesticintään tarvittavat varat omiin viesticintäbudjetteihinsa samalla tavalla kuin muiden kieliversioiden toteuttamiseen. On myös varauduttava siihen, että työntekijät voivat tarvita koulutusta selkokielestä, selkoaineistojen tekemisestä sekä selkokielen käytöstä asiakaspalvelussa.
13. Viranomaisten tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että digitaalisissa viranomaispalveluissa on tarvittaessa saatavilla myös selkokieliset versiot.
14. Yritysten tietoisuutta selkokielen tarpeesta on vahvistettava. Selkokielinen asiakaspalvelu ja selkokielinen saavutettava viesticintä turvaavat selkokielen käyttäjän oikeuksia kuluttajina. Ne ovat samalla myös onnistuneen asiakaspalvelukokemuksen lähtökohta. Yritysten näkökulmasta selkokieliset palvelut vähentävät reklamaatioiden määrää ja edistävät eettistä myyntityötä.
15. Selkokeskukselle ja LL-Centerille on turvattava resurssit tekstipalveluihin (ilmainen selkotunnustarkistus eri tahojen selkojulkaisuille sekä maksullinen selkokielistyspalvelu).
16. Papunet-verkkopalvelulle on turvattava resurssit tarkistaa eri tahojen saavutettavia selkosivustoja sekä konsultoida verkkosivujen saavutettavuuteen liittyvissä asioissa.
17. Selkokielen neuvottelukunta etsii ja kokoaa tahoja vaikuttamaan siihen, että maininta selkokielestä tulisi mukaan, kun valmisteilla oleva julkisten toimijoiden digitaalisten palveluiden saavutettavuusdirektiivi sulautetaan osaksi kansallista lainsäädäntöä.

2.3. Selkokirjallisuus ja kulttuurin saavutettavuus

Selkokirjat ovat pienilevikkistä kirjallisuutta, jota julkaistaan Suomessa 10–15 nimikettä vuodessa. Selkokirjojen tunnistamiseksi on Suomessa ollut 1990-luvulta lähtien käytössä alun perin opetus- ja kulttuuriministeriön luoma selkotunnusjärjestelmä, jonka tavoitteena on toimia selkokirjallisuuden laadun takeena. Ministeriö siirsi oikeuden tunnuksen myöntämiseen Selkokeskukselle vuonna 2004. Tunnuksen selkokielisille kauno- ja tietokirjoille sekä selkokieliselle oppimateriaalille myöntää Selkokeskuksen yhteydessä toimiva selkokirjatyöryhmä, johon kirjailijajärjestöt, kirjastoalan järjestöt sekä Selkokeskuksen neuvottelukunta ovat nimenneet edustajiansa.

Pääosa Suomen selkokirjallisuudesta on perinteistä painettua kirjallisuutta. Viime vuosina on julkaistu myös selkoverkkokirjoja ja selko-e-kirjoja. Videoille on myös kehitetty selkokriteerejä, mutta toistaiseksi niille ei ole voinut hakea selkotunnusta.

Selkokirjallisuuden tuet

Selkokirjojen julkaisemista Suomessa tuetaan **valtion selkokirjatuella**. Selkokeskuksen yhteydessä toimiva selkokirjatyöryhmä myöntää vuosittain opetus- ja kulttuuriministeriön Selkokeskukselle delegeoimaa selkokirjallisuuden valtioneuvoston selkokirjojen kirjoittajille, mukauttajille, kuvittajille sekä kustantajille. Vuonna 2016 selkokirjallisuuden valtioneuvoston tuki oli 75 000 euroa. Tästä 52 000 jaettiin suoraan selkokirjojen tekijöille, 10 000 Kehitysvammaliiton omille selkokirjahankkeille ja

13 000 Kehitysvammaliiton Selkokeskukselle selkokirjoista tiedottamiseen, neuvontaan ja valtiontuen hallinnollisiin kuluihin. Tuen hakijoiden määrä on kasvanut vuosittain. Vuonna 2016 hakemuksia tuli 67. Valtiontuella voidaan julkaista Suomessa kuitenkin vain 10–15 uutta selkokirjaa. Ruotsissa selkokirjoja ilmestyy vuosittain yli 100. Selkokirjallisuuden valtiontuen määrä on jo vuosia ollut Suomessa riittämätön nostamaan ilmestyvien selkokirjojen määrää riittävälle tasolle.

Selkokeskuksen **Iloa selkokirjasta -hanke** (2016–2017) lisää hetkellisesti julkaistavien selkokirjojen määrää. Hankkeen tavoitteena on antaa taloudellista tukea sekä kirjoittajille että kustantajille 10–15 uuden selkokirjan tuottamiseen. Tavoitteena on myös houkutella uusia selkokirjojen tekijöitä ja kustantajia mukaan sekä laajentaa ja monipuolistaa selkokirjojen aihepiiriä. Hanketta varten Selkokeskus on saanut Suomen Kulttuurirahastolta 100 000 euron apurahan.

Selkokirjallisuus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön vähälevikkisen kirjallisuuden ostotukilistalle. Kirjastot voivat siten ostaa selkokirjoja vähän halvemmalla. Samalla ostotukilistalla on myös muuta pienilevikkistä kirjallisuutta, josta kirjastot voivat valita haluamansa teokset.

Selkokirjojen kustantajat

Selkokirjallisuutta julkaisevien kustantamoiden määrä on vähentynyt viime vuosina. Monipuolisen ja erilaisille lukijoille sopivan selkokirjallisuuden julkaisemisen kannalta on tärkeää, että selkokirjojen kustantajia on useita. Kustantajat tarvitsevat pienilevikkisen selkokirjallisuuden julkaisemiseksi sekä valtion selkokirjatukea että tukea kirjoista tiedottamiseen ja lukijoiden saavuttamiseen.

Kustantamoille keväällä 2015 tehdyn kyselyn mukaan kaikki kustantajat pitivät selkokirjojen valtiontukea erittäin tärkeänä. 2/3 vastaajista piti tukea myös liian pienenä. Sopivana tukena yhtä kirjahanketta kohti kustantajat pitivät 2000–4000 euroa. Kyselyyn vastanneet kustantajat aikovat jatkaa selkokirjojen julkaisemista, suurin osa edelleen painettuina kirjoina, selvä vähemmistö aikoo tehdä selkokirjoja myös e-kirjoina tai verkkokirjoina. Selkokeskuksen kirjavälitys ja tiedotus nähtiin tärkeänä lisänä markkinointiin.

Lukutukimalli

Selkokirjoja tarvitsevat henkilöt eivät useinkaan etsi itselleen luettavaa kovin aktiivisesti. Voidakseen hyötyä heille sopivasta kirjallisuudesta he tarvitsevat apua ja tukea kirjojen löytämiseen ja niiden lukemiseen. Ruotsissa tähän tarkoitukseen on kehitetty lukutukimalli, jossa on 20 vuoden aikana koulutettu tuhansia lukutukia. Lukutukitoiminta on tärkeä selkoaineistojen markkinointikanava, jota Suomessa ei vielä täysin ole hyödynnetty. Lukutukien avulla selkokieliiset uutiset, tiedotteet ja kirjallisuus tavoittavat tehokkaasti niitä tarvitsevat kohderyhmät.

Lukutuet ovat vanhus- tai kehitysvammahuollossa työskenteleviä henkilöitä, joiden työnkuvaan kuuluu yhtenä osana asiakkaille lukeminen ja siinä auttaminen. Suomessa lukutukimallia kehitettiin ruotsinkielisissä kehitysvamma- ja vanhushuollon yksiköissä Läsombud i Svenskfinland -hankkeessa (2010–2012) sekä kaksikielisessä Lukutuki–Läsombud-hankkeessa (2013–2015). Suomenkielisiä lukutukia on koulutettu noin 60 ja ruotsinkielisiä noin 150. Suomessa kokemukset lukutuesta ovat erittäin myönteisiä, mutta toiminta ei ole vielä kovin laajaa eikä vakiintunutta. Ruotsinkielistä

lukutukitoimintaa Suomessa ylläpidetään osana LL-Centerin toimintaa. Suomenkielisellä puolella lukutukitoimintaan ei ole saatu erillistä rahoitusta.

Kirjastot

Kirjastot voivat vaikuttaa suuresti selkokirjojen saatavuuteen ja tunnettuuteen. Myös selkokirjojen kustantajat pitävät kirjastoja merkittävänä selkokirjallisuuden levittäjinä. Suomessa kirjastojen selkokirjatarjonta vaihtelee kuitenkin edelleen paljon. Osa kirjastoista on ottanut selkokirjallisuuden edistämisen erityiseksi tehtäväkseen ja pyrkii toiminnassaan huomioimaan myös selkokirjoja lukevien asiakkaiden tarpeet. Osassa kirjastoja selkokirjavalikoima on vaatimaton, ja selkokirjoja voi olla vaikea löytää. Toistaiseksi kirjastot eivät kuitenkaan Suomessa ole lähteneet mukaan esimerkiksi laajamittaiseen lukutukitoimintaan Ruotsin kirjastojen tapaan.

Erikoiskirjastot

Näkövammaisten kirjasto Celian tehtävänä on edistää saavutettavaa kirjallisuutta ja tarjota ohjeistusta ja neuvoja kustantajille, jotka tuottavat äänikirjoja ja saavutettavia e-kirjoja, joiden koko sisältö on saavutettavissa ja luettavissa apuvälineiden avulla. Celia pyrkii jatkossa tuottamaan selkokirjoja äänikirjoiksi yhteistyössä kustantamoiden kanssa yhteistuotantomallilla. Tuotettaviksi kirjoiksi pyritään valitsemaan sellaisia selkokirjoja, jotka kiinnostavat myös maahanmuuttajia ja suomea opettelevia. Celian tavoitteena on etenkin selkokielisten e-kirjojen tuottaminen yhteistyössä muiden selkokustantajien kanssa.

Kulttuurin saavutettavuus

Erityisryhmillä on edelleen melko kapeat mahdollisuudet osallistua kulttuuritapahtumiin ja olla mukana järjestämässä niitä. Tähän vaikuttavat puutteet kulttuuritilojen ja tapahtumien tiedottamisen saavutettavuudessa. Myös taloudelliset ja asenteelliset esteet vähentävät monien selkokieltä tarvitsevien osallistumista kulttuuritoimintaan²⁵.

Ehdotetut toimenpiteet

- 18. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulee nostaa selkokirjallisuuden valtiontuki 100 000 euroon vuodessa. Lisäksi selkokirjallisuudesta tiedottamiseen, selkokirjojen tekijöiden neuvontaan ja valtiontuen hallinnointiin on osoitettava vuosittain 25 000 euroa.**
- 19. Selkokeskus kartoittaa myös muita tukia ja rahoituslähteitä selkokirjojen tekijöille. Lisätään kirjailijoille ja kuvittajille suunnattua tiedotusta muista mahdollisuuksista hakea apurahaa selkokirjojen kirjoittamiseen.**
- 20. Selkokeskus jatkaa kustantajien neuvontaa ja tukemista ilmaisen selkokirjaesitteen, selkokirjatiedotuksen sekä selkokirjojen välitystoiminnan kautta.**
- 21. Opetus- ja kulttuuriministeriön on neuvoteltava selkokirjallisuuden aseman parantamisesta kirjastojen vähälevikkisen kirjallisuuden ostotukilistalla. Selkokirjat ovat epäsuotuisassa asemassa pienilevikkisen kirjallisuuden ostotukilistalla, sillä selkokirjojen**

²⁵ Kulttuurin saavutettavuustyöryhmän toimenpide-ehdotukset (tulossa).

lukijat eivät useinkaan osaa esittää kirjastossa toiveita. Kirjastot eivät siten välttämättä saa tietoa selkokirjojen tarpeesta eivätkä osta niitä.

22. Celia-kirjaston Kirjasto kaikille -hankkeen kaltaisilla kampanjoilla voidaan lisätä kirjastojen tietoisuutta lukemisen vaikeuksista sekä niistä asiakkaista, joilla on lukemisen esteitä. Tarvetta on myös laajemmalle kirjastokampanjalle, jonka tavoitteena on selkokirjallisuuden ja muun saavutettavan kirjallisuuden sekä lukutukitoiminnan edistäminen yleisissä kirjastoissa. Kampanja tulisi toteuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön tuella yhteistyössä yleisten kirjastojen, erikoiskirjastojen, Kulttuuria kaikille -palvelun, Selkokeskuksen ja LL-Centerin kanssa.
23. Selkokeskus etsii edelleen uusia kustantajia ja selkokirjojen tekijöitä, mikä vahvistaa selkokirjallisuuden monipuolisuutta. Esimerkiksi Selkokeskuksen Iloa selkokirjasta -hankkeessa etsitään ja tuetaan uusia tekijöitä ja julkaistaan uusia selkokirjoja. Hankkeen jälkeen tekijöiden ja kustantajien tukemista ja kannustamista on jatkettava.
24. Uudet selkokirjallisuuden julkaisumuodot, kuten verkkokirjat ja e-kirjat, tarvitsevat omat selkojulkaisun periaatteensa, joiden pohjalta niille voidaan myöntää selkotunnus. Niiden julkaisemista ja kehittämistä tulee myös jatkossa tukea selkokirjallisuuden valtiontuella.
25. Kustantajia tulee kannustaa julkaisemaan selkokirjallisuutta myös muussa muodossa kuin painettuina selkokirjoina.
26. Lukutukitoiminnan toimintaedellytykset Suomessa tulee turvata pysyvän rahoituksen avulla. Lähivuosien tavoitteena on ylläpitää ja edistää lukutukitoimintaa aiemmillä hankepaikkakunnilla Etelä-Suomessa, Satakunnassa ja Pohjanmaalla. Pidemmän tähtäimen strategisena tavoitteena on, että lukutukitoiminta alkaa vakiintua osaksi suomalaista vanhus- ja vammaistyötä. Selkokeskus etsii rahoitusta lukutukitoiminnan kehittämiseen.
27. Suurten valtakunnallisten kulttuuritoimijoiden (esimerkiksi valtion taidemuseot, konserttitalot) on tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan selkokielellä verkkosivuillaan ja painetuissa esitteissä. Myös kulttuuritapahtumien tiedotuksesta vastaavien on tuotettava selkokielistä aineistoa kansalliskielillä. Kulttuuritapahtumien ja kulttuuritiloja ylläpitävien tahojen on kiinnitettävä huomiota selkokieleen opastusten, näyttelytekstien ja oheismateriaalien tuotannossa.
28. Kirjastojen tulee laatia ohjeistukset selkokirjojen vinkkauksesta maahanmuuttajille yleisissä kirjastoissa. Ohjeistuksissa tulee huomioida myös äänikirjaversiot.

2.4. Selkokielen kehittäminen ja tutkimus

Selkokielen periaatteet ovat syntyneet Suomessa eri toimijoiden kehittämistyön tuloksena. Kehittämistyötä on tehty etenkin järjestöissä yhteistyössä selkokieltä tarvitsevien ihmisten ja alan

ammattilaisten kanssa. Kehittämistyön tuloksena Suomessa on laadittu kansainvälisistä selkokirjoitusohjeista suomen kieleen sovelletut selkokirjoitusohjeet. Lisäksi Suomessa on kehitetty selkojulkaisujen ulkoasuun, selkopuheeseen ja vuorovaikutukseen, saavutettaviin selkoverkkosivuihin sekä selkovideoihin liittyviä ohjeita.

Selkokieleen liittyvän toiminnan kehittämisessä ja koordinoinnissa Selkokielen neuvottelukunnalla on merkittävä osa. Neuvottelukunta edustaa laajasti viranomaisia, järjestöjä, oppilaitoksia ja yliopistoja, jotka toimivat selkokieltä tarvitsevien ihmisten tiedon saamisen ja itsenäisen elämän edistämiseksi.

Selkokielen neuvottelukuntaa vastaavaa ruotsinkielistä ryhmää ei ole. Toistaiseksi LL-Centerin eri toiminnoilla on ollut omat suppeammat ohjausryhmänsä, mutta tarvetta olisi myös neuvottelukunnan kaltaiselle laajemmalle kokoonpanolle.

Tutkimustietoa selkokielestä on sekä Suomessa että kansainvälisesti melko vähän. Esimerkiksi vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita tai väitöstutkimuksia selkokielestä on edelleen niukasti. Selkokielen tutkimuksella ei ole institutionaalista asemaa millään tutkimusalalla. Selkokieleen kohdistunutta tutkimusta on Suomessa tehty joillakin aloilla, esimerkiksi kielentutkimuksessa, kirjallisuustieteessä ja kasvatustieteessä. Tutkimusten lähtökohdat vaihtelevat aloittain ja tutkimustieto selkokielestä ja sen vaikuttavuudesta on hajanaista.

Vaikka selkokieli ei ole minkään tieteenalan vakiintunut tutkimuskohde, monella tieteenalalla sivutaan aiheita, jotka ovat selkokielen kannalta olennaisia. Käytännössä tutkimuksen voi jakaa suoraan selkokieleen kohdistuvaan ja sitä sivuavaan tutkimukseen. Selkokieleen suoraan kohdistuvaa tutkimusta on tehty suomen kielen oppiaineessa, kirjallisuustieteessä, kasvatustieteessä ja logopediassa. Sivuavaa tutkimusta on tehty esimerkiksi kasvatustieteessä, verkkosivujen käyttäjätutkimuksissa ja graafisen alan tutkimuksissa.

Uusi kiinnostus selkokielen tutkimiseen on kuitenkin selvästi viriämässä. Helsingin ja Jyväskylän yliopistot ovat omalla tahollaan kartoittaneet selkokielen tutkimuksen tilannetta ja ryhtyneet toimiin perustutkimuksen edistämiseksi.

Helsingin yliopistolla on ollut edustus Selkokielen neuvottelukunnassa syksystä 2015 alkaen. Keskusteluissa Selkokeskuksen ja Helsingin yliopiston (nykykielten laitos sekä suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos) kanssa on todettu selkokielen tutkimuksen lisääntynyt tarve. Mahdollisia tutkimusaiheita on runsaasti liittyen esimerkiksi ymmärrettävyyteen, rakenteisiin, sanastoon, kielen sisäiseen kääntämiseen ja tulkkaukseen sekä selkokielen taustakäsitteisiin.

Selkokielen tutkimuksen perustyökalu on selkokielen korpus, jota ryhdyttiin koostamaan Kielipankkiin keväällä 2016. Tällä hetkellä korpukselta löytyvät sekä Selkosanomien että Leija Korpuksen koko on noin 600 000 sanetta ja 80 000 virkettä, ja sitä täydennetään jatkossa sekä teksti- että puheaineistoilla. Toinen selkokielen tutkimuksen kannalta olennainen hanke on selkokielen mittari, jota kehitetään parhaillaan Selkokeskuksen ja Kotimaisten kielten keskuksen yhteistyönä.

Helsingin yliopisto varautuu myös kouluttamaan uusia selkokielen asiantuntijoita. Tulevaisuudessa yhteiskunnan eri tahoja voidaan velvoittaa tarjoamaan palveluita selkokielellä, kun saavutettavuuden vaatimus laajenee myös kieleen. Helsingin yliopistolla suunnitellaan pilottihanketta, jossa tuetaan suomen ja ruotsin kielen opiskelijoiden kehitystä selkokielen asiantuntijoiksi. Hankkeessa opiskelijat voivat syventyä selkokielen aiheisiin jo proseminaarivaiheessa, osallistua selkokielen kirjoittamisen kurseihin, käydä työharjoittelussa Selkokeskuksessa ja selkoaiheista kiinnostuneissa yrityksissä ja lopuksi kirjoittaa pro gradu-tutkielmansa selkoaiheista. Pilottihanke hakee säätiörahoitusta opiskelijoiden apurahoihin sekä kurssi- ja konferenssimatkoihin.

Selkokielen tutkimusta ja koulutusta tehdään tiiviissä yhteydessä Selkokeskuksen kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Selkokeskuksen edustajat vierailevat Helsingin yliopiston tutkimustaitokursseilla.

Ehdotetut toimenpiteet

- 29. Selkokielen neuvottelukunta jatkaa monialaista yhteistyötään selkokielen aseman edistämiseksi ja selkoaineistojen tunnetuksi tekemiseksi. Neuvottelukunta tekee myös aloitteita ja pitää yllä yleistä keskustelua selkokielen tarpeesta ja sitä tarvitsevista ihmisistä Suomessa.**
- 30. FDUV:n (Forbundet De Utvecklingsstördas Väl) tulee koota selkoruotsin edistämiseksi Selkokielen neuvottelukuntaa vastaava yhteistyöryhmä, joka toimii LL-Centerin toiminnan tukena.**
- 31. Selkokieleen liittyvää ohjeistusta tulee jatkossa kehittää yhteistyössä Selkokeskuksen, LL-Centerin, Kotimaisten kielten keskuksen ja yliopistojen kanssa. Ohjeiden on oltava kaikkien saatavilla ilmaiseksi internetissä. Ohjeita tulee olla myös selkojulkaisujen ulkoasuun, selkopuheeseen, verkkosivuihin, videoihin sekä erilaisiin uuden teknologian sovelluksiin liittyen.**
- 32. Selkokeskuksen ja LL-Centerin tulee tarjota tutkimustahoille ja yksittäisille tutkijoille tutkimusaiheita sekä tukea tutkijoiden mahdollisuuksia verkostoitua. Tutkimuksen pitää tapahtua tutkimuslaitoksissa, yliopistoissa ja korkeakouluissa tieteen ehdoilla ja eri alojen tutkimusmetodeja ja -traditioita noudattaen.**
- 33. Tutkimuslaitosten, yliopistojen ja korkeakoulujen tulee seminaareissa ja opiskelijoiden opinto-ohjauksessa nostaa esille selkokielen tutkimuksen tarvetta. Tutkimuksen rinnalle ja sen pohjaksi tarvitaan myös selkokieleen liittyvää opetusta.**
- 34. Kotimaisten kielten keskuksen ja Selkokeskuksen sekä LL-Centerin yhteistyötä on entisestään tiivistettävä, jotta kielentutkimuksen ja etenkin virkakielen tutkimuksen ja kehittämisen uusimmat tulokset ja näkökulmat voidaan hyödyntää myös selkokielen**

kehittämisessä. Yhteistyö voi tapahtua esimerkiksi yhteisten tapaamisten, seminaarien tai koulutusten muodossa.

2.5. Selkokieleen liittyvät palvelut

Selkokieleen liittyviä palveluita ovat koulutuspalvelut ja tekstipalvelut. Pääosan niistä järjestää Selkokeskus. LL-Center järjestää selkoruotsiin liittyviä palveluita. Selkokeskus on kouluttanut joukon asiantuntijoita, jotka pitävät koulutuksia ja tekevät tekstipalveluihin kuuluvia selkomukautuksia.

Selkokeskuksen perustehtäviin kuuluu neuvoa ja opastaa kaikkia, jotka ovat kiinnostuneita selkosuomesta, sen kohderyhmistä ja sovelluksista. Neuvonta on pääosin ilmaista. Tekstien arviointi ja selkokielelle muokkaus on maksullista. Selkokeskuksen tavoitteena on tarjota selkokielelle muokkausta vain silloin, jos kaupalliset yritykset eivät sitä tee. Näin pyritään vähentämään mahdollista kilpailun vääristymistä, jos alalle alkaa syntyä Ruotsin tapaan useita selkokieliä palveluita tarjoavia kaupallisia yrityksiä.

Koska selkotekstejä tuotetaan ja julkaistaan Suomessa monilla eri tahoilla ja monissa julkaisumuodoissa, on tärkeää, että selkokieleen perehtyneet ammattilaiset pystyvät määrittelemään selkokielen kriteerit ja arvioimaan tekstien selkokielen laatua. Tähän tarkoitukseen on Suomessa kehitetty selkotunnusjärjestelmä. Ilmaista selkotunnusta voi hakea Selkokeskuksesta. Selkokielisille esitteille ja lehdille tunnuksen myöntää Selkokeskus, selkokielisille verkkosivuille Selkokeskus myöntää tunnuksen yhteistyössä Papunet-verkkopalvelun kanssa. Ruotsinkielisten selkoaineistojen tunnuksen Selkokeskus myöntää yhteistyössä LL-Centerin kanssa. Selkokirjallisuudelle sekä selko-oppimateriaaleille selkotunnuksen myöntää Selkokeskuksen yhteydessä itsenäisesti toimiva selkokirjatyöryhmä. Selkotunnustarkistukseen kuuluu selkojulkaisun tekstin, taiton ja kuvituksen arviointi. Järjestelmän tavoitteena on taata Suomessa julkaistavien selkoaineistojen laatu.

Selkotunnus tunnetaan Suomessa yhä laajemmin, ja sen kysyntä on tasaisesti kasvanut. Selkotunnusjärjestelmä on saanut myös myönteistä kansainvälistä huomiota, sillä muualla käytössä olevat selkotunnukset ovat pääosin jonkin yrityksen, järjestön tai kustantamon omia, ja niitä käytetään vain näiden tahojen omissa tuotteissa.

Selkotunnus on tarkoitus myöntää jatkossa myös liikkuvaan kuvaan perustuvilla julkaisuilla eli esimerkiksi videoille tai animaatioille. Selkotunnustarkistusta liikkuvalla kuvalla kehitetään parhaillaan Kehitysvammaliiton Papunet-verkkopalvelun ja Selkokeskuksen yhteistyössä.

Ehdotetut toimenpiteet:

35. On turvattava Selkokeskuksen resurssit tarjota jatkossakin selkokieleen liittyviä ilmaisia palveluita, esimerkiksi neuvontaa ja selkotunnustarkistuksia. Selkokeskus tarjoaa myös kohtuuhintaisia selkokielistyspalveluita.

36. Selkokeskus jatkaa selkokoulutusten järjestämistä ja koulutusten sekä koulutusaineistojen kehittämistä yhteistyössä eri tahojen kuten Kotimaisten kielten keskuksen ja yliopistojen kanssa. Selkokeskus etsii myös muita yhteistyökumppaneita

selkokoulutusten järjestämiseen. Pitkän tähtäimen tavoite on, että Selkokeskus voi jatkossa keskittyä yhä enemmän selkokouluttajien kouluttamiseen.

37. Selkotunnusjärjestelmä säilyy ilmaisena, valtakunnallisena matalan kynnyksen palveluna, jotta kuka vain voi hakea selkotunnusta julkaisulleen. Selkokeskus jatkaa selkokielisten verkkosivujen osalta selkotunnusten myöntämiseen liittyvää yhteistyötä Papunet-verkkopalvelun kanssa. Selkokirjallisuuden ja selko-oppimateriaalien selkotunnustarkistukset jatkuvat selkokirjatyöryhmässä.
38. LL-Center tarjoaa jatkossakin selkoruotsiin liittyviä palveluita, kuten tekstien muokkaamista selkoruotsiksi.
39. LL-Center jatkaa yhteistyötä Selkokeskuksen kanssa ruotsinkielisten selkoaineistojen ilmaisten selkotunnustarkistusten osalta.

2.6. Selkokieli eri ammattiryhmien koulutuksessa

Selkokieltä tarvitsevien ihmisten parissa työskentelee paljon eri alojen ammattilaisia, esimerkiksi opettajia, hoitajia, ohjaajia ja tulkkereita. Etenkin sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla sekä tiedotuksessa ja viestinnässä työskentelee henkilöitä, joiden työssä selkokielen ilmaisun ja selkoaineistojen tuntemus on erittäin tärkeää. Tällä hetkellä hyvin harvojen alojen tutkintovaatimukseen kuuluu selkokielen osaaminen, eikä monillakaan aloilla ole mahdollista opiskella selkokieltä valinnaisesti.

Ammattiryhmät voidaan jakaa kahteen osaan sen perusteella, suuntautuuko heidän työnsä pääosin vai vain osittain selkokieltä tarvitseviin ihmisiin. Selkokielen tarvitsijat ovat esimerkiksi vammais- ja vanhustyöntekijöille ensisijainen ryhmä, joten näillä aloilla toimivat ammattilaiset tarvitsevat tietoa selkokielestä ja selkoaineistoista lähes päivittäin. Toisissa ammateissa selkokieltä tarvitsevia kohdataan silloin tällöin, esimerkiksi terveydenhoidossa, mutta se ei ole päivittäistä. Tällöin tieto selkokielestä voi auttaa ammattilaista kohtaamaan erilaisia asiakkaita.

Ehdotetut toimenpiteet:

40. Selkokieleen liittyvää koulutusta on oltava saatavilla valtakunnallisesti. Niillä aloilla, joilla työtä tehdään pääasiassa selkokieltä tarvitsevien ihmisten parissa, selkokielen on oltava osa tutkintovaatimuksia. Muun muassa erityisopettajat, s2-opettajat, lähihoitajat ja muut vammais- ja vanhusalan työntekijät sekä maahanmuuttajatyötä tekevät henkilöt tarvitsevat selkokieltä työssään. Selkokielen opintoja on saatava myös näiden alojen täydennyskoulutukseen.
41. Selkokieleen tulee olla mahdollista perehtyä opinnoissa myös niillä aloilla, joilla kohdataan ja palvellaan laajasti kaikkia kansalaisia. Esimerkiksi ensi- ja sairaanhoitajat, lääkärit ja muut terveydenhoidon ammattilaiset sekä poliisi ja muut turvallisuusalan ammattilaiset suuntaavat toimintaansa kaikille kansalaisille, joten näissä ammateissa

työkenteleville tulee tarjota joko perus- tai täydennyskoulutuksen kautta valinnaisia selkokielen opintoja.

42. Tietyt alat ovat tärkeitä selkokielen tiedottamisen kannalta. Siksi esimerkiksi tiedottajilla ja toimittajilla tulee olla mahdollisuus perehtyä selkokieleen opinnoissaan.

3. Strategian toteutumisen seuranta

Selkokeskus seuraa strategian toimenpide-ehdotusten toteutumista vuosittain. Seurannasta raportoidaan Selkokeskuksen neuvottelukunnalle joka vuoden viimeisessä kokouksessa.

Uusi strategia tehdään vuoden 2018 aikana.